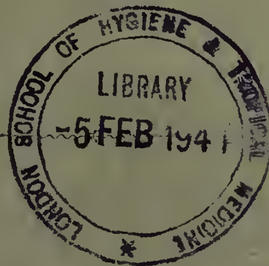
DE VACCINE

EN DE

ULTRA-ORTHODOXE THEOLOGEN.

DOOR

DR. H. J. BROERS.

UTRECHT,
W. F. DANNENFELSER
1871.

DE VACCINE

EN DE

ULTRA-ORTHODOXE THEOLOGEN.

DOOR

DR. H. J. BROERS.

UTRECHT,
W. F. DANNENFELSER
1871.

Van vele kanten wordt er nog strijd gevoerd tegen de vaccinatie en revaccinatie. Het meest op grond van gemoedsbezwaren. De geneeskundige kwestie geldt voor geneeskundigen, zoowel als voor leeken, en indien de geneeskundigen, na rijp onderzoek en mits men gebruik make van goede stof, er geen kwaad of geen gevaar in zien om zich zelven, hun kinderen en hun patienten te laten vaccineeren en revaccineeren; dan kan er voor den leek geen ander bezwaar bestaan, dan hetgeen hij tegen alles zou kunnen aanvoeren, wat de geneesheer hem voorschrijft of toedient.

Zoowel geneeskundigen als leeken zijn overtuigd dat de stof, waarmee ingeënt wordt, goed en zuiver moet zijn, en dat alleen een vaccinatie met behoorlijk verloop voor een zekeren tijd van het leven beveiligen kan tegen de ware pokken. Vooral met het oog op de vraag, of er iets tegen is dat de vaccinatie en revaccinatie verplichtend worde gesteld, moeten de zoogenaamde gemoedsbezwaren nauwkeurig getoetst en onderzocht worden.

Ik geloof niet dat iemand mij zal tegenspreken, indien ik recht meen te hebben om de gemoedsbezwaren, van wien het ook zij, te verdeelen in *redelijke* en *onredelijke.* Het hangt er echter maar van af, of men in het algemeen zich met den toetssteen, dien ik daarvoor gebruik, vereenigen kan.

Mij dunkt, wanneer ik de woordvoerders der partij, die vooral de gemoedsbezwaren op den voorgrond stellen, zelven de kwestie laat oplossen, en hen hoor, dat men dan tegen mijn verklaring niets kan inbrengen. En indien het dan blijkt, dat er eigenlijk geen redelijke gemoedsbezwaren bestaan, maar dat de menigte, voorgangers en leeken, slechts de opgevatte meening van een enkel persoon, dien zij blind vertrouwde, zonder eigen onderzoek, heeft nagevolgd; vooral als het gebleken is dat anderen, geheel in den geest met dien persoon denkende, hem met

krachtige wapenen niet alleen hebben aangevallen, maar verslagen, dan, dunkt mij, blijft er geen twijfel meer over, dat de grond, de redelijke grond, waarop die gemoedsbezwaren rusten, hun ontzinkt, en hun niets overblijft dan onredelijke bezwaren.

Ik ben tot het schrijven van dit stukje, dat ik zoo beknopt mogelijk wil maken, gedreven door den ernst der zaak niet alleen; maar ook omdat ik op verschillende wijzen ben aangevallen door predikanten van de ultra-orthodoxe richting, nadat ik den geneesheer CAPADOSE bestreden had met wapenen van ironie; dat beken ik volgaarne. De twee heftige predikanten GUNNING van 's Gravenhage en KUYPER van Amsterdam hebben mij met name genoemd, en de derde, Ds. NONHEBEL van Middelburg, heeft mij slechts aangeduid. Als de schoen mij niet gepast had, behoefde ik hem niet aan te trekken, zal men zeggen; maar de beide vorige schoenmakers hadden met krijt mijn naam op den zool gezet, en zoo kon het niemand ontgaan dat het mijn schoen was, en moest ik hem wel aantrekken. Als de dagbladen *het Vaderland* en *de Nieuwe Rotterdamsche Courant*, mijn antwoord aan die Heeren niet, uit vrees of cameraderie, geweigerd hadden, zou ik de zaak aan den gewonen loop hebben overgelaten; maar mij was het wederwoord geweigerd op de beschuldiging van *godslastering* en *hoon*, *spot* en *ergernis geven*, die de beide heftige heeren mij naar het hoofd geslingerd hebben. Ik beken gul weg, dat ik nog niet bezadigd genoeg ben, om mij door zulken te laten slaan.

Doch dat is het eigenlijke punt der kwestie niet. Alleen dit dat Dr. CAPADOSE, zoodra de pokkenepidemie uitbrak, goed vond, een stuk ter bestrijding der vaccinatie te plaatsen, en wel met dezelfde argumenten van vroeger, op grond van zoogenaamde geneeskundige bezwaren en op grond van bijbelteksten.

Dat ik er niet toe overging om de geneeskundige bezwaren van dien geneesheer-theologant te bestrijden, zal men mij wel willen ten goede houden. Zij zijn sinds jaren opgelost. Maar dat ik het onredelijke trachtte aan te toonen van zijn, zoo ten onpas, te pas brengen van bijbelteksten, zal ieder gemakkelijk begrijpen kunnen. En ik meen dat ik daartoe hetzelfde recht had als hij, of liever dat mijn bijbelteksten even weinig geldig waren in deze zaak der vaccinatie, als de zijne.

De predikant GUNNING scheen daar anders over te denken, en vond goed *mij* dat recht te ontzeggen en het *hem* toe te ken-

nen. Wie hem daartoe de macht gegeven heeft, weet ik niet. Zeker noch de hervormde kerk, noch de synode. Hij matigde het zich eenvoudig aan.

Ieder ander, minder met zich zelf ingenomen man, zou de kwestie behandeld hebben zooals zij daar lag en de betrekkelijke waarde der teksten vergeleken hebben; hij vond eenvoudig goed mij van *godslastering* en *hoon in zoogenaamde bijbeltaal* te beschuldigen.

Doctor CAPADOSE mag dus wèl den bijbel aanhalen, doctor BROERS niet, en de predikant GUNNING zal misschien de reden daarvan opgeven, als het hem, in zijn hooge wijsheid, goed dunkt.

Misschien omdat hij Dr. CAPADOSE den geest toekent, maar mij niet.

Intusschen schijnt het uit zijn stuk van 8 Februari in *het Vaderland* te blijken, dat hij het met de teksten van Dr. CAPADOSE ook niet geheel eens, maar toch wel met hem eens is. Ik heb nooit uit eenig stuk van Ds. GUNNING kunnen bespeuren wat hij eigenlijk wil, en degelijke theologanten zijn het meestal met mij eens op dit punt. Mijn oordeel alleen zou ook niet veel bewijzen.

Echter blijkt het verder uit dat stuk, dat Ds. GUNNING alleen bezwaar heeft tegen de zelfverheffende trots der geneesheeren, die zeggen, «men kan voorkomen,», zonder te danken *voor de genadegave der vaccine!* De goedkeuring aan de teksten van Dr. CAPADOSE wordt dus niet door den haagschen predikant geschonken. En Doctor CAPADOSE verwerpt de genadegaven der vaccine, want hij wil van vaccinatie niets weten!

De man die de genadegave Gods verwerpt, en die doctor is, staat alzoo hooger bij Ds. GUNNING, dan de doctor die de genadegave Gods niet verwerpt, al zegt hij er de sacramenteele woorden niet bij. Ik zou meenen, dat dit tegen alle begrip van logica strijdt.

Maar Doctor CAPADOSE is bezield door den heiligen geest, Doctor BROERS niet, en die wordt voor een godslasteraar gescholden! BROERS had den grooten GUNNING eens durven tegenspreken!

Middelerwijl treedt Doctor BOODT uit Rhenen op, en zegt in het *Handelsblad*, dat hij een geestverwant van Dr. CAPADOSE is; maar dat hij niet begrijpen kan hoe iemand, door den heiligen geest bezield, het geschenk der liefde Gods kan ver-

werpen en zich tegen de vaccine kan aankanten. Hij bewijst uit zijn praktijk dat men werkelijk de pokken door vaccinatie kan tegengaan, en dat hij het werkelijk gedaan heeft.

Mijn vriend uit Rhenen, een zeer geloovig man, en iemand die meent wat hij zegt (ik heb hem nooit anders gekend), stellig geloovigeer dan ik, zal zeker bij de orthodoxen wel meer ingang vinden dan ik op dit punt; hij is dertig jaar geneesheer en hij verdedigt de vaccine, ik ook en Ds. GUNNING, meen ik, ook — met een restrictie.

Doctor CAPADOSE vindt dus geen aanhang met zijn bijbelteksten bij ons drieën en verwerpt den heiligen geest.

Maar er zijn nog anderen, mannen van vrij wat meer gewicht dan wij met ons drieën tegen hem en zijn bijbelteksten opgekomen. Vooreerst Mr. ISAAC DA COSTA. Een naam zeker, die bij orthodoxen (en ook bij anderen) tegen honderd CAPADOSE's, tegen tweehonderd GUNNING's, NONHEBEL's en KUYPER's, tegen driehonderd BOODT's en tegen wel duizend BROERSEN kan opwegen. Deze heeft in een nagelaten stuk, dezer dagen door de familie aan den afgescheiden Hoogleeraar DE COCK afgestaan en door dezen openbaar gemaakt, ronduit verklaard, dat die bewuste tekst, waar Dr. CAPADOSE zijn heele leven lang mee geschermd heeft, «die gezond zijn hebben den medicijn-meester niet van nooden,» in 't minste niet bij vaccinatie, waarvan hij, na rijp beraad, zich een voorstander betoonde, te pas kwam; maar alleen voor het geestelijke gold.

Zou nu Dr. CAPADOSE niet geweten hebben dat zijn vriend DA COSTA er zoo over dacht?

En DA COSTA was geen man om anders te zeggen dan hij meende; en, daar hij schrikkelijk van de pokken geschonden was, behoefde hij uit vrees of om zelfbehoud, of hoe men het zou willen noemen, niet van opinie te veranderen.

Als CAPADOSE het geweten heeft, dan heeft hij zich even hoog tegen DA COSTA als tegen anderen gedragen en eenvoudig gezwegen op de aanmerkingen. Niet eens *hij* heeft het gezegd; maar *ik* heb het gezegd, en dat moet u, blinde volgers, genoeg zijn!!

Maar hij heeft het zeker geweten, want DA COSTA heeft vroeger zijn stukje veel laten afschrijven. En de uitdrukking van DA COSTA was kras genoeg. Na zijne aanhaling toch van den bewusten tekst sluit hij: «Waar is hier schijn of schaduw, dat het iemand die phisiek gezond is, of meent te zijn, niet

geoorloofd zoude wezen, eene of andere medicinale bewerking te ondergaan?»

Doch de halstarrige CAPADOSE achtte het niet noodig die vraag van DA COSTA op te lossen; hij kwam nog eens weder, bij het uitbreken der pokken-epidemie (hij kon het eenigszins veilig doen, want DA COSTA was dood en had toen over dat onderwerp nog niets publiek gemaakt) op het oude thema onveranderd terug, en vond een redacteur van een dagblad, men weet genoeg welk, die zijn stuk opnam.

Vond CAPADOSE al later geen samenstemming meer bij zijn ouden en nieuwen geloofsgenoot DA COSTA op het punt van dezen tekst, de hoogleeraar DE COCK, van Kampen, verklaart ronduit in zijn boekske «*Waarom heb ik mijn kinderen laten vaccineeren?* «ik moet er bijvoegen, dat ik nooit heb kunnen inzien, hoe het woord des Heeren: de gezonden hebben den medicijnmeester niet van nooden, maar die ziek zijn, een bezwaar kan zijn tegen de vaccinatie.»

En nu schaart zich verder de Middelburgsche predikant NONHEBEL aan die zijde. Ik mag dan per slot wel aannemen, dat Dr. CAPADOSE geen recht hoegenaamd heeft om dien tekst, als redelijk gemoedsbezwaar, aan te prijzen en er velen den dood en het ongeluk door te gemoet te voeren.

Maar kan men het mij nu met grond ten kwade duiden, dat ik dien halstarrigen man, die als *geloovig* geneesheer een groote autoriteit schijnt te bezitten, met ironie en spot bestreed? Is er een ander, beter werkend middel denkbaar, waar hij doof blijft voor de stem van den gemoedelijken DA COSTA, om zijn moordenaarshand tegen te houden? Zou men willen vergen van mij, dat ik eerbied koesterde voor iemand, wiens roeping is of was om zieken te genezen en ziekten te voorkomen, die hardnekkig zijn verstand en zijn oordeel vast zet, den Christus in zijn edel weldoen op aarde verloochent en zijn oude JAHVE's diens opoffert voor dien van den MOLECH, zij het ook, zooals Prof. SCHOLTEN leert, niet uit wreedheid of afvalligheid, maar uit godsdienstig fanatisme? Moest ik dien man vereeren, die geen enkelen degelijken grond hebbende, om de vaccine te bestrijden, dan misschien dat het een erfstuk was van zijn vreemden vriend BILDERDIJK, altijd maar als blinde leidsman der blinden optreedt? Te verwonderen is het dan ook dat hij niet met de vaccine nog de aardappelen en de tabak bevecht.

Hadden de dominé's GUNNING en KUYPER, mij om mijn ironiesch optreden tegen Dr. CAPADOSE niet publiek uitgescholden, en mij voor een godslasteraar, iemand die hoonde en ergerde, uitgemaakt, zonder dat zij daar eenigszins toe geroepen waren of recht hadden; de harde woorden, door mij hier tegen den ouden man gesproken, waren onnoodig geweest.

Men zal mij echter toevoegen, wat blijft gij zoolang aan die tekstwoorden hangen, zij zijn het eenige niet dat door CAPADOSE tegen de vaccine wordt aangevoerd? Het is zoo. Ik gevoel evenwel geen lust om die onsmakelijke redeneeringen uit te pluizen, en de zoogenaamde geloovigen zullen ook liever DA COSTA zelven en DE COCK, dan mij hooren.

DA COSTA zegt: «Dat voorts de kinderziekte eene *ontwikkelings-ziekte*, en dus uit haren aart heilzaam, en een weldadig *conamen naturae* zou zijn, kan ik thans met geene mogelijkheid meer aannemen. (Men weet CAPADOSE grondde zich op de verkeerde beschouwing van BILDERDIJK: *de ziekte is heelingskracht en geen verdervingszucht*, aldus in zijn *Ziekte der geleerden* uitgedrukt.) Het enkele feit, dat de kinderpokken in Europa niet ouder zijn, dan de 9de of 10de eeuw, volstaat om te bewijzen dat hier van geene van binnen naar buiten worsteling der zich ontwikkelende natuur moet gedacht worden; maar wel aan eene pestaardige en vernielende ziekte, die althans eeuwen lang bij de ontwikkeling van het gestel wel heeft kunnen gemist worden, en daartoe even weinig bijbrengt als eenige andere krankte, hetzij cholera of dergelijke!»

En verder: «Dat de doorgestane pokken een gezuiverd lichaam nalaten, schijnt niet eens in alle gevallen door te gaan, en zouden zij dan nog gemeen hebben met *alle* hevige krankten, na welke de convalescent zich doorgaans frisscher en als verjeugdigd gevoelt. Doch nimmer vergete men hierbij, dat de pokziekte den mensch *van buiten af* aankomt, en geenszins uit het gestel zelf voortkomt, gelijk in het geval van *manbaarheid*, *menstruae*, *barenswee*, *enz.*»

Wat dunkt u, als een rechtsgeleerde uit zich zelven zoo redeneert, hoe moet dan een geneesheer beoordeeld worden die dat, door zijn studie, nog veel beter weten kon. Is dat geen moedwillig blind zijn of nog erger?

Hooren wij wat DA COSTA over de opinie van *zijnen* vriend en broeder CAPADOSE omtrent de vaccine verder zegt: (De belang-

stellende lezer zal zeker het stukje van DA COSTA zelf, achter dat van DE COCK gedrukt, ook wel inzien en nagaan, of ik nauwkeurig aanhaal).

A. Dat juist die wegneming van de vatbaarheid voor kinderziekte, eene zeer gevaarlijke en roekelooze verandering in het gestel daarstelde, waarvan de gevolgen zich lieten opmaken, juist uit de hevigheid der ziekte, die langs dezen weg nu onderdrukt was.

B. Dat dan ook, in eene eerste plaats door zulk weeren der kinderziekte het weldadige dier krankheid voor het gestel moest verloren gaan; — de kinderziekte namelijk, beschouwd wordende als een soort van ontwikkelingsarbeid der gezonde natuur, immers als eene uit haren aard zuiverende huidziekte, welke derhalve tegen te gaan, reeds uit een geneeskundig oogpunt geheel ongeraden moet zijn.

C. Ik nam ook zonder zwarigheid destijds aan, dat vermeerdering en verergering van roodvonk, mazelen en andere ziekten, in een ontwijfelbaar en noodzakelijk verband stonden met de vermeerdering der kinderziekte, ten gevolge der algemeen aangewende vaccine.

D. In allen gevalle, begon de vaccine met een gezond voorwerp in een toestand van ongesteldheid, (hoe licht, kort en onschadelijk die dan ook zijn mocht) te brengen, en scheen dit al dadelijk met de uitspraak des Heeren te strijden. D e g e z o n d e n h e b b e n d e n M e d i c ij n m e e s t e r n i e t v a n n o o d e, m a a r d e k r a n k e n.

De Vaccine, uit alle deze gronden, kon, dacht mij, geen Gode behagelijk, geen van God afkomstig middel zijn, maar integendeel eene uitvinding van den mensch (of nog erger licht!) om den van God verordenden weg van krankheid en genezing te ontvluchten en als ware het om te zetten.

DE COCK formuleert de gemoedsbezwaren tegen de vaccine aldus: «En zoo was het ook met de vaccine. De gronden waarop ik mijn vader later meermalen de vaccine hoorde tegenspreken waren dan ook geene andere dan die algemeen er tegen ingebracht worden.

Het eerste en niet het minst voorname bezwaar was, dat een ongeloovige wereld in de vaccine een middel meende gevonden te hebben om den Heere in het bestuur zijner voorzienigheid te bestrijden en de bezoekingen Gods te ontgaan.

Een tweede bezwaar werd ontleend aan het woord des Heeren, dat de gezonden den medicijnmeester niet van noode hebben. Een derde bezwaar werd gevonden in de opmerking, dat ook gevaccineerden wel door de pokken werden bezocht.

Een vierde in den conscientiedwang, den ouders aangedaan, om de kinderen te moeten laten vaccineeren, indien zij ze ter school wilde laten gaan.

En eindelijk werd als een laatste bezwaar ook nog bijgebracht, dat volgens het oordeel van sommige geloovige doctoren de vaccine schadelijk was voor het gestel, de vatbaarheid voor sommige ziekten vermeerderde en andere ongesteldheden veroorzaakte.

Dat de vaccine, zooals ook door anderen wel beweerd werd, ongeoorloofd zou zijn, omdat zij den mensch verdierlijkt, dewijl zij onmiddellijk vochten van het dier in het bloed doet opnemen, heb ik, zoover ik mij herinner, hem nooit hooren beweren.»

Wilde ik nu stuk voor stuk die bezwaren met de woorden van DA COSTA en DE COCK verder aanhalen; dan zou ik alles moeten overschrijven. Ik zal daarom slechts hier en daar daarvan gebruik maken, als ik de redeneeringen van anderen moet ontzenuwen.

Ds. GUNNING, altijd even onbegrijpelijk in al wat hij schrijft, zegt in het *Vaderland* van 8 Februari, dat hij, meen ik, het niet eens is met Dr. CAPADOSE omtrent de vaccine, maar het wel eens met hem in den geest; doch dat hij opkomt tegen de zelfverheffende aanmatiging die beweert: «*men kan voorkomen*», zonder te danken voor de *genadegave der vaccine.*

Ik haal hier uit de herinnering aan en gebruik misschien enkele andere woorden. Maar de haagsche predikant zegt dus: «de vaccine helpt wel en wij geneeskundigen doen geen kwaad met te vaccineeren, als wij maar niet meenen *dat wij iets kunnen.*

Waartoe dienen echter zulke redeneeringen? God regeert de wereld en de mensch kan niets uit zich zelven, goed; maar is het nu noodig dat wij bij alles dat zoo met woorden doen uitkomen? Gaat de ware godsdienstzin niet zoo door vormen verloren? Als Mevrouw GUNNING haar man vraagt: Kunt gij ook van daag met mij een visite maken? Zal Ds. G. dan zeggen: ja vrouw, als God blieft, of zal hij niet eenvoudig spreken, ja vrouw, van daag kan ik wel? Of hangt het niet van het woord *kunnen* af; maar van dat aanmatigende *kunnen voorkomen*? Dan doe ik eenvoudig de vraag, mag men niet zeggen: door voorzichtig met vuur om te gaan, kan men den brand in zijn huis voorkomen? Door wollen kousen te dragen, kan men koude voeten en kramp in het lijf voorkomen? Door het

hooi te keeren, kan men het broeien voorkomen? Door hooge dijken kan men overstroomingen voorkomen?

Mij dunkt, dat alles is alleen vorm, wat de heer GUNNING wil, en gaat het wezen der zaak niet aan. Wil GUNNING een poging doen om de geloovigen en de wereld beiden niet tegen zich te maken; DA COSTA spreekt duidelijker en eerlijker.

Met toepassing op de vaccine! wij hebben hier niet te vragen, door wie, met welke uitdrukkingen, met welke zelfverheffing, of andere verkeerdheden in verband, is zij ontdekt of liever toegepast? maar bloot en zeer eenvoudig: wat is zij? wat doet zij? van waar kwam zij?

2°. Op dat terrein verplaatst, en de zaak, ontdaan van alle bijkomstigheden of vergrootingen beschouwd, wordt mij de vaccine eenvoudig historisch, en in de eerste plaats beschouwd, geheel iets anders. — De vaccine is, om te beginnen, geen wetenschappelijk uitgedacht, geen kunstmatig overlegd of in de laboratoria der wijzen toebereid middel. Zij is de toepassing en uitbreiding van een zeer eenvoudig ontdekt, en onwedersprekelijk gebleken natuurfeit. — Eenige eenvoudige boerinnen in Glocester deelden, als bij toeval, eene jaren lang door haar en de haren ondervondene eigenaardigheid van den koepok aan geneeskundigen mede. JENNER deed daarop onderzoek, nam gedurende 20 jaren, op grond van een zoo ongekunsteld als alleszins betrouwbaar getuigenis, proeven, en eindelijk kwam hij met de zaak openbaar te voorschijn. — Toen eerst is de algemeene invoering allengskens, en weldra met dien verbazenden bijval, gevolgd.

Een natuurfeit, volkomen waar, zooals alle werkingen van geneesmiddelen zulke feiten zijn; maar men verge van ons geneesheeren niet, dat wij bij elke aanwending van een middel, voorbehoedmiddel of ander middel, vrome woorden *uitspreken*. Want aangezien Ds. GUNNING, ofschoon hij het denkelijk wel gelooft te zijn, geen hartekenner is, en dat alleen aan God moet worden overgelaten, zoo blijkt het logisch, dat hij alleen de vaccinatie goedkeurt, als er bij uitgesproken wordt, dat de geneesheer de vaccine als een genadegave Gods tegen pokken beschouwt.

Maar als nu de persoon, die gevaccineerd wordt, of zijn kind laat inenten, de vaccinatie als zulk een gave beschouwt, is het dan niet genoeg? Wij vaccineeren maar, en als de stof niet opkomt, vaccineeren wij nog eens. Als iemand een koortsaanval gehad heeft, geven wij hem dikwijls een goede dosis chinine, om een tweeden aanval te voorkomen, en het staat den patient

vrij om die behandeling uit *zijn* godsdienstig standpunt te beschouwen, zooals hij wil.

Doch ik begin waarlijk te gelooven, dat het in de oogen van sommige ultra-orthodoxe predikanten niet genoeg is, dat de lijder geloovig is, doch dat de doctor het ook moet zijn! En toch komen de vaccinepuisten na inenting door een ongeloovigen doctor even goed op, als die van een geloovige; als beiden namelijk maar goed vaccineeren kunnen.

De Heeren GUNNING en KUYPER zullen misschien wel weer beweren dat dit godslasteren, honen en spotten is; maar ik roep hun collega NONHEBEL tot getuige, in wiens zonderling boekske, dat ik met verbazing gelezen heb, dit met zooveel woorden geschreven staat. Hij is ook voor de vaccine (zie Vaccinatie, een woord aan mijne landgenooten, door J. P. NONHEBEL, predikant te Middelburg) tegen CAPADOSE en beschouwt de vaccinatie ook als een genade- of liefdegave Gods, maar zegt hij: hoe komt het dat velen er zoo tegen zijn?

Dat is waarlijk de schuld van ons ongeloovige doctoren die met de gemoedsbezwaren van zoo velen spotten!!!

Zonderling! Christenen die de genadegave Gods weigeren of verwerpen, omdat er geneesheeren zijn, die niet aan die bijzondere genadegave gelooven? Dat zijn zeker wel vreemde christenen!

Niemand zou iets tegen de vaccinatie hebben, (als wij maar evenals Ds. GUNNING, NONHEBEL en KUYPER wilden gelooven) zoo leert hij verder.

Wie 't raadsel op kan lossen, losse het op; maar de vaccinatie is en blijft een natuurfeit, waar ieders individueel geloof niets toe of af doet.

Ik meende dat Dr. CAPADOSE alleen de schuld had van het feit, dat zoo velen door de verschrikkelijke ziekte ten grave gesleept worden, en ik geloof dat nog. Ik zal het alweer bewijzen door de woorden van geloovigen.

DA COSTA zag vroeger in de vaccine «een werk van menschen evenals andere uitvindingen enz., waarmede de geest der eeuw zijn afgoderij bedrijft en allerlei zelfverheffing en ijdelen roem tegenover de afhankelijkheid des geloofs en des algeheelen betrouwen op God enz.»

Meer in het speciaal tredend, hield hij «de vaccine voor een middel, dat ja, de vatbaarheid voor kinderziekten wegnam of

althans aanmerkelijk wijzigde; maar ten koste van ruim zoo geduchte zedelijke en lichamelijke gevaren:» *Ik stelde mij met mijnen vriend en broeder* CAPADOSE *voor*, enz.

CAPADOSE was dus de man, die voor DA COSTA de autoriteit was. Hij was de geneesheer, de geloovige geneesheer, die sprak. DE COCK spreekt: «Ik begin met u te zeggen, dat ik ben opgevoed in de vooroordeelen tegen de vaccine. Mijn vader, die voor zijn bekeering zijn kinderen had laten inenten, werd kort na zijne bekeering bekend met de bezwaren van Dr. A. CAPADOSE en anderen tegen de vaccine.»

NONHEBEL, na eerst te hebben opgegeven dat wij geneesheeren het verzet tegen de vaccine in het leven riepen, door de vaccinatie niet als een gave Gods, maar veeleer als een *natuurmacht der menschen* voor te stellen (wat een *natuurmacht der menschen* is begrijp ik niet; DA COSTA noemt ze een *natuurfeit*) zegt verder: «die hoogmoedige wetenschap kwetste zoodanig het godsdienstig bewustzijn onzes volks (d. i. Nonhebel's volk) dat zij het zelven ons volk onmogelijk maakten ook de vaccine als een gave Gods te waardeeren.»

De daarop volgende woorden zijn te merkwaardig, en dragen te veel het kenmerk van extase, door eigen woorden opgewekt, om er niet alle aandacht aan te wijden. «En waar het nu dien prijs geldt, waar de keus voor ons volk (d. i. Nonhebel's volk) staat, om of door de vreesselijkste epidemieën geteisterd, of in zijn geloof verzwakt te worden, daar achten we een enkel droppel geloofsleven voor ons volk zoo oneindig hooger dan stroomen van volksgezondheid, dat we onvoorwaardelijk in dien strijd onze sympathie aan Dr. CAPADOSE geven, ook al wordt zijn zienswijze over de zaak zelve niet door ons gedeeld.»

Voor DA COSTA, DE COCK en NONHEBEL, evenals voor duizenden van hun volk, was dus CAPADOSE alleen de leidsman en de wegwijzer. Zij deelen later de zienswijze van dien leidsman niet meer; DA COSTA en DE COCK komen zelfs tot de overtuiging dat CAPADOSE'S gemoedsbezwaren op geen redelijken grond steunden, dat hij de geneeskundige feiten niet eens kende en geen acht gaf op de wetenschappelijke bezwaren. Geldt dus niet voor NONHEBEL en zijn volk, wat de Schrift zegt: «Zij hebben oogen om te zien en zij zullen niet zien, zij hebben ooren om te hooren en zij zullen niet hooren!»

Ik meen recht te hebben, om hier in gemoede dien tekst

aantehalen, al gelieft Ds. GUNNING dat misschien ook weer te noemen: *spotten in zoogenaamde bijbeltaal.*

Eigen oordeel was het bij NONHEBEL niet, dat hem van CAPADOSE afbracht. DA COSTA en DE COCK schijnen hem tot de vaccinatie te hebben overgehaald. Hij komt schoorvoetend tot dien stap. Aardig is het hoe hij verklaart:

«Die belang stelt in mijne overtuiging, en mijne meening omtrent koepokinenting wenscht te vernemen, heeft regt om te verlangen, dat ik die openlijk uitspreek. Waar dat vroeger door meer en meerderen rond en ruiterlijk gedaan was (door N. dus ook, die nu eerst voor den dag komt, of is het eene beschuldiging tegen DA COSTA?) zonder te vragen: wat zullen vele vromen in Nederland nu wel van mij zeggen? Zal ik hierdoor mijn crediet als geloovige ook verliezen? Ik geloof vast en zeker, dat bij velen het bezwaar tegen de vaccinatie reeds lang overwonnen ware. Het gaat toch de meesten, die er tegen zijn, zooals het Ds. DE COCK te Kampen gegaan is. Men is er tegen uit eerbied voor het geloof van een vromen vader of van algemeen geachte geloovigen, die er zich tegen verklaren. En ofschoon men eigenlijk hun geloof en hunne overtuiging in deze zaak mist, volgt men toch hunne voetstappen. Wat mij zoo onbegrijpelijk en onverantwoordelijk bij zoovelen voorkomt, is dit, dat zij in een geval, waarin het leven van een mensch, ja eigen leven op het spel staat, zonder eenig geloof, louter uit zucht van navolging, een middel durven verwerpen, dat onwedersprekelijk reeds zoovele gunstige gevolgen gehad heeft.

Ja, dat vind ik ook, en daarom heb ik den draak gestoken met dien collega ÇAPADOSE, met wien geen wetenschappelijk redeneeren mogelijk is, geen gewoon redeneeren zelfs, en die niets anders is, hoe hoog ook opgevijzeld, dan de blinde leidsman der blinden.

Ja, zoo geloof ik ook met Ds. NONHEBEL van Middelburg, dat de orthodoxe of zoogenaamde geloovige dominé's de schuld van den tegenstand «der vromen» tegen de vaccine zijn, en niet wij geneesheeren, al vertelt hij ons één pagina vroeger woordelijk het volgende:

«Duizendwerf hooger staat een geloovig volk, hoe ook met vooroordeelen behebt, dan een hoogwijs volk, dat zijn geloof heeft begraven.

Gelieft het derhalve de wetenschap, ons haar vruchten te blijven aanbieden onder een hoongelach met wat ons heilig is, dan drage zij het, dat ons volk liever haar vrucht blijft derven, dan zich te laten ergeren door zulk een kwetsende spotternij.»

Die arme wetenschap! Onwillekeurig komt na het lezen van al deze redeneeringen NONHEBEL'S ons in de gedachte iets, wat ook al zoo vaak gezegd is, dat er van orthodoxe theologische wetenschap niet veel spraak is of kan zijn, en ware het niet, dat er degelijke, wetenschappelijke stukken van LAMERS en CRAMER, van CHANTEPIE DE LA SAUSSAIJE en van andere ethisch-irenischen bestonden. (GUNNING is volgens J. J. VAN TOORENENBERGEN niet ethisch-irenisch, en ik behoef dus niet den schijn op mij te laden als zou ik hem onder de wetenschappelijke theologen rekenen), ik zou aan wetenschap bij de orthodoxen geheel en al gaan twijfelen; want zulk blind loopen aan den leiband van een halstarrig en onwetenschappelijk medicus is verschrikkelijk. Doch laat ik van de fraaie beschouwingen van Ds. NONHEBEL afstappen, om de kwestie te resumeeren.

Er bestaan noch redelijke gemoedsbezwaren, noch wetenschappelijke bezwaren tegen de vaccine (met zorg toegepast), het is alleen het blind navolgen van BILDERDIJK en CAPADOSE, zonder een oogenblik nadenken of eigen oordeel te gebruiken, dat de menschen van de vaccine terughoudt. Ook zij, die de vaccine als een genadegave beschouwen, slaan liever de verzenen tegen de prikkelen, verloochenen liever den dienst van den waren God, om CAPADOSE te aanbidden, en te knielen aan zijn voeten.

Capadosedienst is het dus, in plaats van godsdienst, en daarom worden zoo veel arme kleine kinderen den Molech geofferd! In andere landen drijft men zulke afgoderij niet; DE COCK werd in Schotland niet begrepen toen hij vroeg of men daar ook gemoedsbezwaren had tegen de vaccine!

De kwestie van het nemen van voorzorgen schijnt eigenlijk ook niet meer ter spraak te komen. Men begrijpt te goed, dat het gezond verstand daarin al lang uitspraak heeft gedaan.

Tot zoover de eigenlijke Capadose-kwestie. Heeft mijn ironie en spotten met het verkeerd aanhalen van bijbelteksten bij de vraag omtrent de vaccinatie, er iets toe bijgedragen om de geesten wakker te schudden, en de afgoderij met CAPADOSE den bodem in te slaan, dan dank ik God, dat ik daar toe mee heb mogen werken.

Mijn schets van de verhouding der theologen tegenover de vaccine zou onvolledig wezen, indien ik geen melding maakte van een dilettant-theoloog en hulponderwijzer op een bijzondere

school zoo men zegt, doch die een anoniem opstel geschreven heeft. Het hoofdstreven is het bekende, in niet onaardigen stijl geschreven, met aanhalingen van LANGBEIN en eenige anderen, en komt ten slotte neer op de zaak, dat wij geneesheeren de vaccine aanprijzen uit winzucht, om geld te verdienen. Het Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad heeft ons verdedigd; het ware, dunkt mij, genoeg geweest den nederigen jeugdigen schoolmonarch te wijzen op het feit, dat geneesheeren evenals onderwijzers in Nederland, zelden wat nalaten als ze sterven. Het boekje, bij MELDER uitgekomen, heeft echter goed gedaan aan de vaccinatie, en velen hebben zich met den schrijver vermaakt.

Had tot nog toe de kwestie gedraaid op de bijbelteksten van CAPADOSE, Ds J. W. FELIX te Utrecht heeft er nog een andere bijgebracht in het kerkelijk Weekblad van 17 Febr. 1871. Zij is echter niet van zijn eigen vinding; *hij* zegt het niet, o neen! maar hij verhaalt, dat anderen zeggen met DAVID: *dat het beter is te vallen in de handen van God*, *dan in die van onrechtvaardige menschen*. Ziethier de geheele zin, met het nog al merkwaardige begin en slot:

«En laten wij daarbij den ernst der tijden niet uit het oog verliezen. Indien wij — hoe zwak ook — getuigen van den levenden God zijn, dan worden wij nu nog geduld. Maar hoelang zal het duren? Men roept luide, dat er vrijheid van geweten is; maar hoe wordt die vrijheid geëerbiedigd? »Weg! met het volk — zegt men — hetwelk de tegenwoordige bezoekingen een oordeel Gods noemt, want zij brengen de menschen van het spoor en bevorderen door hun kerkgaan de besmetting der ziekte. Dat volk moet *gedwongen* worden van geene kastijdingen Gods te spreken en hunne kerken af te staan voor hospitalen. Al zegt het volk, dat inenting en herinenting nog altijd onbesliste vraagstukken zijn voor de rechtbank der wetenschap; — al verzekeren zij met David dat zij met hunne kinderen liever wenschen te vallen in de handen van God, dan in de handen der onrechtvaardige menschen; — zij moeten tot zwijgen worden gedoemd, zij mogen geen meester blijven over hun lichaam, over de lichamen hunner kinderen. Wij maken eene wet, en volgens onze wet moeten zij de knieën buigen voor het gouden kalf van *onze* wetenschap of liever van *onze* inzichten. En indien niet? Welnu, als leeraars en leermeesters zullen wij hun de schellen van de oogen rukken; als fabriekanten zullen wij hen uit onzen dienst ontslaan; als policie zullen wij hen inkerkeren en beboeten om hunne onverbeterlijke stijfhoofdigheid. — Als het stijfhoofdigheid en onkunde is, dan

zullen wij de laatsten wezen, om dat volk te verdedigen; maar als het de eere Gods, de erkenning Zijner rechtvaardigheid en genade geldt, als het aankomt op het handhaven van de rechten des gewetens in het vrije Nederland, dan zijn wij er van overtuigd, dat beschamen zal, die hen willen beschamen en dat zij hunne zaak nergens, nooit beter zullen kunnen bepleiten, dan voor den troon des Almachtigen in het gebed.»

En het is *stijfhoofdigheid* en *onkunde*. Mij dunkt, de geloovige broeders van Ds. FELIX hebben dat nu genoegzaam aangetoond. Dat Ds. FELIX dat volk dan niet meer verdedige!

Wij medici zijn daarenboven zoo onrechtvaardig niet als wij vaccineeren; wij doen dat met goede bedoelingen, en het is dan ook zoo erg niet om in onze handen te vallen. Ds. KUYPER heeft ook ergens in de *Heraut* gesproken van dat de menschen *gegrepen worden in het vleesch;* dat is ook ietwat overdreven. Wij doen dat zoo bedaard mogelijk en grijpen niet, hoogstens spannen wij zachtkens de huid van den arm. De oproerige taal van dien geloofsheld nemen wij ook niet eens zoo erg op; hij meent het zoo kwaad niet, maar agiteert graag.

Maar om op die *onrechtvaardige menschen* terug te komen, van wie de Heer FELIX spreekt; zoo heb ik een bezwaar uit datzelfde *Kerkelijk weekblad* geput. In een ander nummer lees ik, «dat ieder gestraft wordt met zijn eigen ongerechtigheid», en nu Mevrouw FELIX de pokken gehad heeft, de echtgenoot eens rechtvaardigen (zoo ik vertrouw) en wij allen onrechtvaardigen, tot nog toe vrij gebleven zijn, nu twijfel ik ook alweer of die tekst op de vaccinatie toepasselijk is.

Daarenboven, wij zouden met recht onrechtvaardige menschen genoemd worden! wij die ons heele artselijk leven tegen den duivel en zijn booze geesten strijden!! Alweder is het hier een echt geloovige, dien ik voor mij zal laten optreden om te spreken, de Heer E. (ESSER) in de *Heraut.* Voorwaar geen verwerpelijke autoriteit!

Hij zegt namelijk — dat de ziekten ontstaan door dat de duivel zijn booze geesten uitzendt. Maar als er een slachting en gros plaats grijpt, dat het door de slaande hand Gods is, zooals b. v. in deze pokkenepidemie, bij cholera enz. Ik beken echter eerlijk, dat ik geen fijn protestant genoeg ben, om juist te onderscheiden wanneer Gods engel, en wanneer de duivel met zijn booze geesten aan den gang is. Ik heb er mijn beste autoriteit in versteende protestantsche kwestien, CORNELIUS

POEDROYEN op nagezien; maar de aanwijzing van den Heer E. zoo bepaald niet kunnen vinden.

Misschien weet de nederige en zachtmoedige redacteur van de *Heraut*, de Heer A. KUYPER van Amsterdam, het ons te zeggen, en al weet hij het niet, zal hij er ons toch wel wat van weten te vertellen; doch als hij mijn naam noemt, raad ik hem aan een beetje nauwkeuriger toe te zien dan vroeger, toen hij mij beschuldigde van onzedelijkheid te bevorderen, en hij genoodzaakt was te erkennen dat hij eenvoudig verkeerd gelezen had. [1])

Wat er echter van de zaak zij, engel Gods of booze geest des duivels, wij geneesheeren zullen voortgaan te doen wat wij kunnen; en wat mij betreft, als ik den duivel in eigen persoon soms aan een ziekbed vind, smijt ik hem, evenals LUTHER, den inkpot naar zijn kop.

In alle gevallen bewijst de continueele strijd, waarin wij geneesheeren met den duivel, den vorst des onrechts leven, genoeg dat wij zijn vrienden niet zijn en dat wij dus niet zoo precies het epitheton van *onrechtvaardigen* verdienen, ons door dien vriend van Ds. FELIX toegediend. De Heer E. zegt wel dat de duivel van tijd tot tijd voor ons of voor onze chinine op den loop gaat, (niet omdat hij bang voor ons is of dat hij de chinine wat bitter vindt;) maar om de menschen te doen gelooven dat wij met chinine werkelijk iets tegen koorts doen kunnen, om ze zoo van Gods woord af te trekken. 't Staat er waarlijk!! WIER, VAN DALEN, BALTHAZAR BEKKER, staat op! ze willen de heksen en toovenaars weer gaan verbranden!

Van de, waarschijnlijk op het punt der vaccine ook zeer interessante *Zamenspraken* tusschen JAN, KEES en KLAAS kan ik niets mededeelen. Te vergeefs heb ik ze den gevierden schrijver BERNHARDI verzocht, en ze bij den uitgever KEMMER besteld. Wij kunnen echter vooraf berekenen, wat ze bevatten zullen!

Ik sluit hier het verzamelde. Ik heb dit stukje genoemd:

---

[1]) Die eens zien wil, hoe een ultra-rechtzinnige predikant een middel weet te vinden mij te zeggen *ik heb mij vergist* en het toch niet te doen, zoeke eens in de *Heraut* van 1 Jan. 1870, onder het gedrukte met de allerkleinste letter! Altijd verwacht ik nog een antwoord op mijn uitnoodiging, hem gedaan, tot een publiek debat over die kwestie, onder praesidium van Ds. HELDRING.

De *Vaccine en de ultra-orthodoxe theologen*, omdat ik geen beter titel wist, waaronder ik de theologen van beroep en de dilettanten kon te zamenbrengen.

Mocht dit schrijven velen duidelijk maken, dat de tegenstand door het volk van CAPADOSE enz. geboden (*ons* volk, zooals Ds. NONHEBEL zegt) niets anders is dan een hardnekkig verzet zonder eenige de minste reden van gemoedsbezwaar of godsdienstig bezwaar. De tegenstand door de «vromen» (uitdrukking van NONHEBEL) geboden, is op den keper beschouwd niets anders dan een modeartikel, of iets shibbolethiesch, voor die lieden, zoo als een witte das, een lang gezicht en afgeschoren bakkenbaarden het zijn.

En men wil nu dat wij geneesheeren die lieden te gemoet komen door de vaccine als een genadegave te beschrijven, en half mee te preeken. Er zijn hier en daar wel lieve doctortjes voor het lichaam en de ziel tegelijk, (vroeger was Doctor en Dominé gecombineerd, b. v. in de Waterlandsche gemeenten), maar ik geloof toch dat het beter is, dat ieder zich tot het zijne bepaalt, en dat de theologen niet tegen *al wat wetenschap is* ageeren, zoodra die wetenschap maar ietwat strijdt tegen hunne conventioneele begrippen. Ds. NONHEBEL zegt dat wij het zijn die door ons spotten de geloovigen terughouden; welnu laat Ds. NONHEBEL, GUNNING en KUYPER en de hunnen op hun beurt eens bedenken, wie zij al zoo, door hun vreemde manier van doen, van hun verouderde kerk en leer afkeerig maken!

Waar een GUNNING b. v. een soort van heiligheid voor zich eischt, als hij op den preekstoel staat, en toch jaloersch is op het *mooie preeken* van VAN OOSTERZEE; daar is het begin van het onfeilhaarheidsdogma, dat de protestantsche kerk weer naar Rome voert, of geheel doet breken met alle vormen.

Indien men nu verder de orthodoxe theologen door hun eigen geloofsgenooten overtuigt, dat er in de vaccinatie niets verkeerds ligt, en niets dat een redelijk geloovige stuiten kan, dan kunnen zij gemakkelijk voorkomen dat de vaccinatie verplichtend gemaakt worde bij de wet. Geen verstandig mensch stelt dwang boven eigen werkzaamheid; maar zij moeten in het tegenovergestelde geval bedenken, dat het eene gedeelte der natie niet door het andere wil lijden, als er ten minste redelijkerwijze iets aan te doen is.

NASCHRIFT.

Bij het afdrukken van dit stukje, ontwaar ik, dat er uit Rotterdam, een adres aan de Staten Generaal verzonden is, om opheffing te verzoeken van de toepassing der Rotterdamsche verordening op de vaccinatie *voor de bijzondere scholen.*

Indien er werkelijk eenig redelijk gemoedsbezwaar bestond om de vaccinatie, ook voor bijzondere of zoogenaamde Christelijke scholen, niet verplichtend te stellen, zouden wij ons hier in Utrecht niet verheugen mogen in de krachtige medewerking, die deze maatregel van de zijde van opzichters en onderwijzers van dergelijke scholen, b.v. de Heeren Baron VAN BOETZELAER VAN DUBBELDAM, Mr. A. J. VAN BEECK CALKOEN en de Heer VAN LUMMEL mag ondervinden.

Onze vorige stadgenoot, de Heer TASSEMEYER, die ik bij de onderteekenaars van het Rotterdamsche adres gevonden heb, zal zeker die namen niet wraken.

